

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

5-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:
(99) 602-09-84 (telegram).

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
4-jild, 5-son (May, 2024). -494 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Ismoilov Ubaydulla Mamat o'g'li</i> OHANGARON VODIYSI AHOLISINING QADIMGI VA O'RTA ASRLAR DAVRI MAFKURAVIY DUNIYO SI (SU YURLITEPA YODGORLIGIDAN TOPILGAN MODDIY MANBALAR ASOSIDA)	16-26
<i>Elmurotov, Bahodir Abdugapporovich</i> KALTAMINOR MADANIYATINING GENEZISI MASALALARI	27-33
<i>Nafiddinova, Xosiyat Ravshanovna</i> OILAVIY MAROSIMLAR VA ULARNING TARIXIY ADABIYOTLARDA YORITILISHI	34-37
<i>Eshmo'minov, Ozodbek Ziyodulla o'g'li</i> DEMOGRAFIK JARAYONLARNING BORISHI: SURXON VOHASI MISOLIDA (1925-1946 YY.)	38-41
<i>Akobirov, Mirjalol Ximmatovich</i> SULTON JALOLIDDIN MANGUBERDINING YAQIN SHARQ VA KICHIK OSIYO DAVLATLARI BILAN DIPLOMATIK ALOQALARI	42-46
<i>Маматалиева Сурайё Бобомуратовна</i> ШИША ВА ШИШАСОЗЛИК ТАРИХШУНОСЛИГИ	47-52
<i>Далакьян, Жанна Сейрановна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ МОЛОДЕЖИ ВОЗМОЖНЫЕ ПУТИ РЕШЕНИЯ	53-56

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Эргашев, Рахматулла Хидирович, Узақов, Жамшид Норбоевич</i> ЗИЁРАТ ТУРИЗМ ТАРМОҒИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОЙ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ	57-62
<i>Очилов, Фарходжон Шавкатжон ўғли</i> БАҲОЛАНГАН МАЖБУРИЯТЛАР АУДИТИДА ИЧКИ НАЗОРАТ ТИЗИМИНИ ЎРГАНИШ ҲАМДА БАҲОЛАШ	63-71
<i>Raxmatov, Adxam Itolmasovich</i> TURIZM SOHASIDA MALAKALI KADRLAR TAYYORLASH VA BANDLIGINI TA'MINLASHNING XORIJIY MAMLAKATLAR MODELLARI TAHLILI	72-80
<i>Murodova, Nargiza Utkirovna</i> BARQAROR TURIZM MARKETING STRATEGIYASI SIFATIDA	81-85
<i>Мадаминов, Инъомжон Озодович</i> КОРХОНАЛАР ИНВЕСТИЦИОН ВА ИННОВАЦИОН ФАОЛЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА СОЛИҚЛАРНИНГ ЎРНИ	86-93
<i>Abdusalomov, Jaxongir O'ktam o'g'li</i> TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLAR KREDITLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	94-101
<i>Кулибоев, Азамат Шоназарович</i> ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИДА МОЛИЯВИЙ АКТИВЛАР ҲИСОБИ ВА НАЗОРАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	102-111

Received: 22 April 2024

Accepted: 1 May 2024

Published: 10 may 2024

Article / Original Paper

FAMILY CEREMONIES AND THEIR COVERAGE IN HISTORICAL LITERATURE

Nafiddinova, Khosiat Ravshanovna

Bukhara State University

Doctor of Philosophy in History (PhD)

Abstract. This article describes family and family rituals. Also, the coverage of these issues in historical, scientific and religious literature was discussed.

Key words: family, upbringing, wedding, family ceremonies, “Esdaliklar” “Navoder ul vaqoye”, “doiraxabar”, “sargardon”, tradition, innovation

OILAVIY MAROSIMLAR VA ULARNING TARIXIY ADABIYOTLARDA YORITILISHI

Nafiddinova, Xosiyat Ravshanovna

Buxoro davlat universtiteti

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya. Ushbu maqolada oila va oilaviy marosimlarga ta'rif berilgan. Shuningdek, tarixiy, ilmiy va diniy adabiyotlarda ushbu masalalarning yoritilishi haqida to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: oila, tarbiya, to'y, oilaviy marosimlar, “Esdaliklar” “Navoder ul vaqoye”, “doiraxabar”, “sargardon”, udum, an'ana, innovatsiya

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I5Y2024N03>

Kirish. Oila jamiyatning negizidir. Agar oila ma'naviyat, tarbiyasiga putur yetsa, shubhasiz jamiyat ham tanazzulga yuz tutadi. Shu sababli ham eng qadimgi davrlardan to hozirgi davrgacha oila mavzusi doimiy qiziqishga sabab bo'lib, olimlar, faylasuflar, tarixchilar tomonidan tinimsiz o'rganib kelinmoqda. Oila to'g'risida ma'lumotga ega bo'lish, uni asrab qolish jamiyatdagi mavqeini anglatish uchun juda ko'plab ilmiy, badiiy, tarixiy risola va asarlarda so'z boradi. Buxoro amirligida mang'itlar hukmronlik qilgan XIX asr oxiri XX asr boshlarida ham bu mavzuda juda ko'plab ilmiy ishlar qilingan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Buyuk nemis faylasufi Gyote tarif berganidek, “Bashariyatni o'rganishning bosh mavzui – inson”[1.11]dir. Inson esa shubhasiz oilada kamol topadi.

Muqaddas dinimiz bo'lgan Islomda ham oila masalasiga alohida e'tibor qaratiladi. Chunki oila har bir jamiyatning o'zagidir. Qur'oni karimning bir qancha suralari ham oila mavzusiga bag'ishlangan. Jumladan “Niso” (“Ayollar”), “Mujodala” (“Tortishuvchi ayol”), “Taloq”, “Nur”, “Azhab” suralarida ayollar to'g'risidagi alohida hukmlar bayon etilgan[2,587].

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada marosimlar, ularning o'tkazilish tartibi va uning mohiyatini yoritib berishda sintez, kompleks yondashuv, tizimli yondashuv, kontent analiz, qiyosiy tahlil, dialektik, usullaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Mang'itlar hukmronligi davrida jamiyatning barcha soxalarida bo'lgani kabi oilalarda ham Islom shariati tamoyillariga tayangan. Islom ta'limotiga ko'ra ayollar ham turli huquq va erkinliklarga ega bo'lsada, amaldagi vaziyat boshqacha bo'lgan. Jamiyat hayotida ayollarga past nazar bilan qarash, ularning huquqlarining tez-tez buzilishi ularga nisbatan jabr zulumning ko'pligi odatiy hol bo'lgan.

Sadridin Ayniy "Esdaliklar" asarining beshinchi tomida xatna to'yi, Samarqandda Mirakoniy xo'jalarining to'yga borishi, vabo tufayli ota-onasining vafoti bilan bog'liq dafn marosimlari ulardagi keraksiz sarf xarajatlar, xayrotlar tarqatilishi va natijatida katta miqdorda qarzdor bo'lganligi to'g'risida o'z boshidan o'tkazganlarini yozgan[3].

"Esdaliklar"ning oltinchi tomida esa Buxoroda to'qqiz yashar qizning majburlab erga berilishi oqibatida yoshgina qizning qo'rquvdan yuragi yorilib vafot etishi, Buxoro bazmlari, rasmiy bazmlar, jamoat bazmlari, sozandalarning to'yga chaqirilishi va u mirshablarning ruxsati bilan ekanligi, "doiraxabar", "sargardon" e'lon qilinishi (doirachilar o'z oldilariga ro'mol yoyib qo'yib doirani boshqa maqomda chalishi va tomoshabinlarning bir yo ikki tangadan ro'molga tashlashi bilan bog'liq jarayon) va hokazolar to'g'risida ma'lumot bergan[4].

Buxoro xalqining farzandi Axmad Donish xam o'zining "Navoder ul-vaqoye" asarida oila mavzusiga to'xtalib o'tgan. Jumladan u nikoh odoblarining bayoni, uylanishning shartlari xamda "Qaynona va kelin haqida" deb nomlangan bobda er va xotin o'rtasidagi munosabatlar, yosh kelin-kuyovlar birovlarning gaplariga fisqu-fasodlariga kirar ekan ularning turmushlari buzilib, oralariga sovuqchilik tushishi, uylanishdan yigitlarning maqsadlari, nikohning sunnatlari, qaynona va kelin o'rtasida bo'ladigan ziddiyatlar va ularning sabablarini ba'zan qaynona va kelinning o'zi ham bilmaslari, uylanishning foydalari, er va xotinning vazifalari to'g'risida o'z fikrlarini bayon qilgan [5].

Turkiston jadidchilik harakatining yirik namoyondalaridan biri Abduraif Fitrat o'zining "Oila yoki oila boshqarish tartiblari" asarida oila masalasiga alohida e'tibor bergan. Fitratning ushbu asarida oila qurish zaruratidan tortib, oila a'zolarining o'zaro munosabatlari, ota-ona va farzandlarning huquq burchlari, oilaning jamiyatdagi o'rniga, bolalar tarbiyasining turlarigacha alohida e'tibor bilan yondashilgan. Ushbu asar Buxoroda 1914-yilda yozilib, 1915-yilda chop etilgan. Asarning noshiri Mirzo Abduvohid Munzim bo'lgan. Fitrat fikricha, oila boshqarishga asos solish jami odamzot madaniyatining asosi hisoblanadi. Asar ikki qismdan iborat. Birinchi qismda oila qurgandan farzandli bo'lgangacha davr, ikkinchi qismda esa bevosita farzand tug'ilgandan boshlab kamolatga yetguncha tarbiya bosqichlari yoritilgan. Kitob uylanish va uylanmaslik xususidagi, nechta xotinga uylanish mumkin, uylanish uchun qanday ayolni tanlash mumkinligi, nikohlanuvchilar nimalarga alohida e'tibor qaratishi, mahr va to'y, er-xotinning qanday yashashi to'g'risida, oila idorasi, murosayi-madora, taloq, homiladorlik davri, farzand tarbiyasi, badan tarbiyasi, aqliy tarbiya, axloqiy tarbiya, maktab ilmi, qizlarning ilm olish masalasi, shuningdek, ota-onalar, xizmatkorlar va yetimlarning huquqlari masalalarini yoritishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan[6]. Asarning barchaga tushunarli sodda tilda yozilishi ham uning bevosita xalq ommasiga mo'ljallanganini ko'rsatadi va shu bilan bir qatorda asarning qiymatini ham oshiradi.

Tatar ma'rifatparvar olimi Rizouddin ibn Faxruddin o'zining "Oila" nomli risolasida axloq, odob, oila masalasiga ko'p e'tibor qaratgan. Oilani barpo qilish, saqlash, mustaxkamlash va ilmli, jamiyatga foydasi tegadigan avlodni tarbiyalashda ayollarning alohida o'rinda ekanligiga to'xtalgan. U ta'lim tarbiya sohasida anchagina bosh qotirgan. Ota-onaning vazifasi, muallim burchi ham asarda keng yoritib berilgan. Muallif bola tarbiyasida xotinlarning o'rni muhim ekanligiga katta ahamiyat beradi. Uning mulohazasicha yaxshi xotin bolalarni ham tarbiyalay oladi. Risolada oila va xotun, xotun va tarbiya, bola tarbiyasi yaxshi tarbiya va yomon tarbiya, ayollarning umumiy vazifasi, ilm va ayollar, uylanish mumkin bo'lgan ayollar, nikoh to'yi, uylanish va muhabbat, erlarning vazifasi, taloq va ajralish, ko'p xotinlik, bolalarning vazifasi, oila va ulfat mavzulari keng yoritilgan[7,5-55].

Shuningdek XIX asr oxiri XX asr boshlarida yashab ijod etgan olim Faxr ul Banot o'zining "Oila saboqlari" asarida xotin-qizlarning ota-onalari, yaqin qarindoshlari va do'stlari oldidagi vazifalari to'g'risida ma'lumot bergan. [8,55-59]

Maxmud Sattor tomonidan yozilgan "O'zbek udumlari" risolasida ham insonning dunyoga kelib, yashab to umri poyoniga yetib, tuproqqa qo'yilganicha unga hamroh bo'ladigan eng asosiy urf-odatlar, taomillar, udumlar haqida qiziqarli hikoya qilinadi. Ushbu risolada alla aytish, beshikka boylash bilan bog'liq marosimlar, yana milliy urf-odatlarimizdan sovchilik, to'y, xudoyi, mushkulkushod, Bibi Seshanba, Mavlud, dafn marosimlari bilan bog'liq an'analar xalqchil tilda bayon qilingan [9].

Sharqshunos etnograf olimi T.G. Yemelyanenko ham Buxorodagi oilaviy marosimlarga ko'p e'tibor qaratgan. O'zining "Qorako'l vohasidagi zamonaviy to'ylar: an'anaviylik va innovatsiya" nomli maqolasida bugungi kunda Qorako'l vohasida o'tkaziladigan nikoh to'ylarining mazmuni, tartibi ketma- ketlik va izchillikda yoritilgan[10 ,25-37].

Etnograf olim Tursun Salimov ham o'z asarlarida oila, oilaviy munosabatlar va marosimlar to'g'risida ma'lumot bergan [11].

Millatimiz ichidan yetishib chiqqan taraqqiyparvar ziyolilar-jadidlar xalqning ma'naviy-ma'rifiy saviyasini yuksaltirish uchun turli xurofot va zararli bid'atlarga qarshi kurashishni maqsad qilib qo'ygan edilar hamda ular o'z asarlari orqali serhasham va dabdabali to'y marakalarni o'tkazishni keskin qoralardilar.

Ma'rifatparvar jadidlar – Abdulla Avloniy, Ashurali Zohiriy, Abdulhamid Cho'lpon, Is'hoqxon Ibrat va boshqalar "Sadoyi Turkiston", "Sadoyi Farg'ona" kabi nashrlarda xalqning maishiy turmushiga alohida e'tibor berishib, xususan milliy to'ylar va ularning o'tkazilishi borasida qimmatli fikrlar bildirdilar. Cho'lpon "Sadoyi Farg'ona" gazetasiga to'ylardagi isrofgarchilik haqida: "Avvallari qandoq yaxshi bo'lsa, so'nggi kunlarda va so'nggi yillarda kundan-kun orqaga qadam tashlamoqdalar... Ul vaqtlarda bundoq behuda isroflik to'ylar ham bo'lmas edi", -deb yozgan edi. Muallifning fikricha, burun dehqonlar yoz davomida ishlab topgan mablag'larini qish davomida yeb-ichar edi, bugungi iqtisodiy nochorliklarga isrofgar to'ylar ham qo'shildi.

Farg'ona jadidlarining taniqli namoyondasi Is'hoqxon Ibrat to'ylaridagi isrofgarchiliklar, ortiqcha xarajatlar, yoshlarning ilm olishdan ko'ra turli ishqbozlikka moyil ekanligi haqida o'zining teran mulohazalarini bildiradi: "Hali ham biz o'z dinimizcha harakat qilmay, aqcha topmoq, hoy-u havas ovloq to'ylarga o'n ming behuda sarf qilamiz, qaysi ulamo halol deb bularga fatvo bergan. Bu ahvoli ba'dlar, bu maraz dard-u davosi ilmdir". Ibrat bu fikrlari bilan

zamona yoshlarini ilm o'rganishga chaqiradi va ilmi kishilarning ortiqcha hoy-u havasga berilmasliklarini uqtiradi.

Jadidlar "Sho'royi islomiya" tashkilotining to'y marakalarni tartibga solish to'g'risida "Najot" ro'znomasida e'lon qilingan qarornomasida shunday satrlar bitilgan: "Turkiston musulmonlarining s'yezdi mana shu holni e'tiborga olib oramizda bo'lib turgan ba'zi bid'at va xurofatlarni, chunonchi, to'y, maraka, bazm va janoza kuni bo'ladurg'on xurofotlarni hammasiga barham berishga qaror qildi". Shuningdek mazkur qarornomada janoza, qiz, sunnat to'ylarini o'tkazish tartibi batafsil ko'rsatilgan. Ushbu qarornoma hozirgi davrda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan.

Turkiston jadidlari yo'l boshchisi Maxmudxo'ja Behbudiyning (1875-1919) "A'molimiz yoinki murodimiz" ("Oyina", 1913 yil, 6-7sonlar), "Bizni kemiruvchi illatlar" ("Oyina", 1915yil, 13 son) kabi maqolalari bosilib chiqdi va ularda to'y marosimlarni tartibli, ixcham o'tkazish zarurligi ta'kidlandi [12, 256-258].

Bu siyosatni o'z davrida Mang'it amirlari ham qo'llab-quvvatlagan. Biz buni Buxoroning so'nggi amiri chiqargan farmon va qarorlardan bilib olamiz.

Xulosa va takliflar. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, oila, oilaviy marosimlarni va u bilan bog'liq xususiyatlar mavzusi hamma davrlarda barcha uchun qiziqarli va dolzarb bo'lib kelgan. Shu sababdan ham bu borada ko'plab asarlar yozilgan va yozilmoqda. Jadidlar ham aynan shu mavzuga o'z asarlariga juda ko'plab to'xtalib o'tganlar. Shu bilan bir qatorda qadimdan marosimlarni iloji boricha ixcham o'tkazishga da'vat qilinib, bu hatto davlat siyosati darajasigacha ko'tarilgan.

Адабиётлар/Литература/References:

1. I.V Gyote. "Hikmatlar xazinasi", Toshkent. "Yangi asr avlodi". 2013. B.-11.
2. Shayx Muxammad Sodiq Muxammad Yusuf. Tafsiri Hilol 4-juz Toshkent. "Sharq", 2006. B.-587.
3. Sadridin Ayniy. "Esdaliklar" 5-tom. Toshkent. 1965.
4. Sadridin Ayniy. "Esdaliklar" 6-tom. Toshkent. 1965.
5. Axmad Donish. "Navodir ul-vaqoye". Toshkent. B.167-175.
6. Abdurauf Fitrat. "Oila yoki oila boshqarish tartiblari". Toshkent. "Ma'naviyat". 2000.
7. Rizovuddin ibn Faxruddin. "Oila". Toshkent "Mehnat". 1991. B.-5-55.
8. Rizovuddin ibn Faxruddin. "Oila". Toshkent "Mehnat". 1991. B.-55-59.
9. M.Sattor. "O'zbek udumlari". Toshkent. "Fan". 1993.
10. T.G. Yemelyanenko. "Sovremennaya svadba v Karakule: tradisii i innovasii". Etnicheskiye tradisii v kulture. Sankt-Peterburg. S.-25-37
11. T. Salimov. "Nurota va Nurotaliklar". Toshkent. Universtitet. 2019.
12. S.Nosirxo'jayev va boshqalar. Ma'naviyat asoslari. Toshkent. "Turon Iqbol" 2011. B.-256-258.
13. Sobirovich, T. B. (2023). Basic Criteria for Building the Third Renaissance in Uzbekistan. *Asian Journal of Applied Science and Technology (AJAST)*, 7(1), 149-157.
14. Sobirovich, T. B. (2023). Civil Society and its Influence in Society's Ideosphere. *American Journal of Social and Humanitarian Research*, 4(12), 84-89.